

10.30495/jscc.2023.1973449.2057

Social Skills and its role on the Prevention and Reduction of Social Damages among the Spouses of Yasuj City

Marziyeh Elahi¹, SeyyedSina Hejazi^{2*}, MohammadAli ChitSaz³

(Receipt: 2022.11.27- Acceptance: 2023.06.03)

Abstract

Introduction: Considering the necessity of life`s needs in the latest era, rapid socio-cultural changes and family structural evolutions, had encountered human beings with many challenges; which psychological-social abilities are required to deal with these troubles. The lack of social skills, has made human lives vulnerable while dealing with problems. **Purpose:** The present article was done with the aim to investigate the social skills and its role on the prevention and reduction of social skills among the spouses of Yasouj City. **Methods:** The method of research is survey correlation. **Statistical population and sample:** The statistical society are all the spouses in 2011-2016 who were 24792 in 2021; among them 599 spouses were chosen and studied in random quota method through Sample Power software. **Instruments:** The theoretical framework was codified through the sociological theories. The measurement instruments was researcher-made questionnaire. **Validity and Reliability:** The validity of questionnaire was estimated through virtual validity and the reliability was approved and gained through Cronbach Alpha. **Results:** The obtained results of factor analysis indicated five skills of sympathy and cooperation, social values observance, coping skill, self-governance and relations with friends which were identified as the dimensions of social skills of spouses in Yasouj city. The results of multiple regression also revealed a significant effect of these five skills on the prevention and reduction of the spouses' social damages ($P < 0.05$). In addition, these five skills simultaneously predict 64% of the prevention and reduction of spouses' social damages; in which the social values observance with ($\beta = -0.399$), the sympathy and cooperation skill with ($\beta = -0.284$), the coping skills with ($\beta = -0.27$), the self-governance with ($\beta = -0.06$) and the relations with friends skill with ($\beta = -0.026$) can prevent and reduce the spouses' social damages in overall. **Discussion:** Social skills features would be effective on the prevention and reduction of social damages among the spouses in Yasouj city.

Key Words: Social Skills, Social Values Observance Skill, Sympathy and Cooperation Skill, Social Damages.

1- Ph.D candidate in Sociology, Social Groups tendency, Dehaqan branch, Islamic Azad University, Dehaqan, Iran. elahimarzi65@yahoo.com

2- Assistant professor of Sociology group, Dehaqan branch, Islamic Azad University, Dehaqan, Iran. Corresponding author: hejazinaser@yahoo.com

3- Assistant professor of Sociology group, Dehaqan branch, Islamic Azad University, Dehaqan, Iran. mad3175@yahoo.com

10.30495/jsec.2023.1973449.2057

مهارت‌های اجتماعی و نقش آن در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین مزدوجین شهر یاسوج

مرضیه الاهی، سیدناصر حجازی*، محمدعلی چیت‌ساز^۳

(دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۰۶ - پذیرش نهایی: ۱۴۰۲/۰۳/۱۳)

چکیده

مقدمه: با توجه به ضرورت نیازهای زندگی امروز؛ تغییرات سریع اجتماعی - فرهنگی و تغییر ساختار خانواده، انسان‌ها را با چالش روبرو نموده که مقابله موثر با آنها نیازمند توانمندی‌های روانی اجتماعی است. فقدان مهارت‌های اجتماعی، زندگی افراد را در مواجهه با مسایل و مشکلات آسیب‌پذیر کرده است. هدف: مقاله حاضر با هدف مهارت‌های اجتماعی و نقش آن در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین مزدوجین شهر یاسوج انجام گرفته است. روش: روش تحقیق پیمایشی از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه و نمونه: جامعه آماری شامل کلیه مزدوجین بین سال‌های ۹۵-۱۳۹۰ شهر یاسوج به تعداد ۲۴۷۹۲ نفر در سال ۱۴۰۰ می‌باشد. نمونه آماری به روش تصادفی سهمیه‌ای و با استفاده از نرم‌افزار Sample Power ۵۵۹ نفر مورد مطالعه قرار گرفتند. ابزار: در تدوین چارچوب نظری از نظریه‌های جامعه‌شناختی استفاده شد. ابزار اندازه‌گیری پرسشنامه محقق ساخته بود. اعتبار و پایایی: اعتبار از طریق اعتبار صوری و پایایی پرسشنامه‌ها با استفاده از آلفای کرون باخ محاسبه و تأیید شدند. یافته‌ها: نتایج تحلیل عاملی نشان داد: پنج مهارت: ۱- همدلی و همکاری ۲- رعایت ارزش‌های اجتماعی ۳- مهارت مقابله‌ای ۴- خودگردانی و ۵- ارتباط با دوستان به عنوان ابعاد مهارت‌های اجتماعی مزدوجین شهر یاسوج شناسایی شدند. نتایج رگرسیون چندگانه نشان داد: مهارت‌های پنجگانه در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین تأثیر معنی‌داری دارند ($p < 0.05$). همچنین مهارت‌های پنجگانه به صورت همزمان به میزان ۶۴٪ پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین شهر یاسوج را پیش‌بینی می‌کنند که مهارت رعایت ارزش‌های اجتماعی با بتای (۰/۳۹۹-)، مهارت همدلی و همکاری با بتای (۰/۲۸۴-)، مهارت مقابله‌ای با بتای (۰/۲۷-)، مهارت خودگردانی با بتای (۰/۰۶-) و مهارت ارتباط با دوستان با بتای (۰/۰۲۶-) در مجموع موجب پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین شهر یاسوج می‌شوند. نتیجه‌گیری: دارا بودن ویژگی‌های مهارت‌های اجتماعی می‌تواند در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین زوجین تأثیرگذار باشد.

واژه‌های کلیدی: مهارت‌های اجتماعی، مهارت رعایت ارزش‌های اجتماعی، مهارت همدلی و همکاری، آسیب‌های اجتماعی.

۱- دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گرایش گروه‌های اجتماعی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران.

alahimarzi65@yahoo.com

۳- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران

*نویسنده مسئول: Hejazi@dehghan.ac.ir

۴- استادیار گروه جامعه‌شناسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران mad3175@yahoo.com

مقدمه

همزمان با گسترش انقلاب صنعتی و گسترش دامنه نیازمندی‌ها؛ محرومیت‌های ناشی از عدم امکان برآورده شدن خواسته‌ها و نیازهای زندگی در جوامع مختلف، موجب گسترش شدید و دامنه‌دار فساد، عسیان، تبهکاری، سرگردانی، دزدی و انحراف اجتماعی و دیگر آسیب‌ها شده است (فتیحی و فدوی، ۱۳۹۱: ۱۲۲).

آسیب‌های اجتماعی مسئله‌ای نگران‌کننده و جزء موضوعاتی است که زیرساخت‌های جامعه را هدف قرار داده است. گستردگی، رواج و تعدد آسیب‌های اجتماعی باعث شده تا با وجود تلاش دستگاه‌های مسئول، روزبه‌روز بر تعداد، وسعت، پیچیدگی و تراکم آسیب‌های اجتماعی افزوده شود. لذا ادامه وضعیت فعلی، وضعیت نگران‌کننده‌ای را برای کشور ایجاد کرده که مستعد ایجاد بحران‌ها و آشوب‌های اجتماعی خواهد بود. بنابراین توجه به وضعیت زندگی خانواده‌ها جهت جلوگیری از آسیب‌های اجتماعی، امری ضروری است. در همین رابطه نتایج پژوهش‌های رضائی (۱۴۰۱) نشان می‌دهد، هر نوع پیشرفت در جامعه در گام نخست مدیون و مرهون خانواده سالم و عاری از آسیب‌های اجتماعی است. اما جهت ممانعت از آسیب‌های اجتماعی؛ پیشگیری از طریق تربیتی در خانواده بهترین روش است. در همین زمینه جواهری و همی (۱۳۹۹) نشان دادند که خانواده به عنوان سازنده و تشکیل دهنده پایه‌های شخصیت و منش فرد، نقش مهمی در ایجاد و یا پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دارد. بنابراین گام‌هایی که بتواند پیشگیری اجتماعی را بیش از پیش ترویج دهد، مهارت‌های اجتماعی آنرا در جامعه افزایش و قانون‌مداری و توجه به ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی را گسترش دهد، لازم و ضروری است (سام‌آرام، موسوی‌چلک و حسینی‌حاجی‌بکنده، ۱۳۹۷: ۱۰۷).

مهارت‌های اجتماعی اغلب به عنوان مجموعه پیچیده‌ای از مهارت‌ها در نظر گرفته می‌شود که ابعادی مانند: ارتباط، حل مسأله و تصمیم‌گیری، جرأت‌ورزی، تعاملات با همسالان و گروه و خودمدیریتی را شامل می‌شود (آیدوگان، کلینک و تپتاس، ۲۰۰۹: ۱۵۰۷؛ حسین‌خانزاده و یعقوب‌نژاد، ۱۳۸۹: ۶). توجه به این مقوله برای زوجین نسبت به سایر اعضای خانواده مسأله‌ای مهم‌تر تلقی می‌شود، روابط اجتماعی بین زوجین، از مهمترین عواملی می‌باشد که پایه و اساس یک رابطه را تعیین می‌کند. زوجین باید از روزهای اول آشنایی و ازدواج، با شریک زندگی خود رابطه اجتماعی‌شان را به صورت یک اصل اساسی در زندگی، ایجاد و حفظ نمایند. در غیر این صورت زندگی مشترک

1 - Social Damages

2 - Social Skills

3 - Aydogan, Klinc & Teptas

ایشان با موانع و مشکلات عدیده‌ای روبه‌رو خواهد شد (آروموگان، شانموگولو، پاراسورامان، عاریفین، مانیکام و همکاران، ۲۰۲۱: ۳۶). بنابراین جهت دستیابی به روابط اجتماعی مناسب؛ برخورداری از مهارت‌های اجتماعی برای زوجین لازم و ضروری است.

زوجین دارای دو فرهنگ متفاوت و دیدگاه‌های مختلف می‌باشند که برای همراهی و هم‌فکری با هم نیاز به برقراری ارتباط و مهارت‌های اجتماعی دارند. این امر ضرورت و اهمیت انجام مطالعه حاضر بر روی زوجین را نشان می‌دهد. از این‌رو ارتقای مهارت اجتماعی باعث بهبود عملکرد زوجین و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی نظیر خشم، پرخاشگری، افسردگی، طلاق، خیانت و انواع خشونت‌های خانوادگی می‌شود. طبق نظر آروموگان و همکاران (۲۰۲۱) نیز انجام مطالعات در حوزه مهارت‌های ارتباطی زوجین؛ منجر به رعایت ارزش‌ها و انجام مسئولیت‌ها و همچنین کاهش اختلافات و آسیب‌ها شده و نیز نرخ طلاق را به طور چشمگیری کاهش می‌دهد.

استان کهگیلویه و بویراحمد یکی از استان‌های محروم کشور در دوران مختلف بوده است و مردم این استان از نظر سطح تحصیلات و رفاه اجتماعی در وضعیت مطلوبی قرار ندارند و دچار آسیب‌های اجتماعی مختلفی می‌باشند. با توجه به آمارهای طلاق در استان کهگیلویه و بویر احمد، میزان طلاق نسبت به ازدواج در سال ۱۳۸۵، ۷/۶ درصد و در سال ۱۳۹۵ به ۲۲ درصد رسیده است و بیشترین طلاق‌ها در سال‌های اول بعد از ازدواج رخ می‌دهد (خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۴۰۰) و میزان شیوع خیانت‌ها، قتل همسران، افسردگی، خودکشی و... در استان، نبود مهارت‌های اجتماعی در سطح مناسب در بین زوجین احساس می‌شود. بنابراین انجام پژوهش حاضر در بین زوجین این استان به ویژه زوجین شهر یاسوج انجام گردید.

یکی از مهمترین تمایزات پژوهش حاضر نسبت به سایر پژوهش‌ها در اینست که در اکثر پژوهش‌ها به طور جداگانه به مهارت‌های اجتماعی و یا آسیب‌های اجتماعی و ارتباط آنها با برخی متغیرها در بین کودکان و نوجوانان از بعد روانشناختی پرداخته شده است، اما پژوهشی که به نقش مهارت‌های اجتماعی از دیدگاه جامعه‌شناختی در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین زوجین پرداخته شده باشد، یافت نشد. لذا خلاء پژوهشی در این خصوص محقق را به انجام تحقیق حاضر واداشت. در نتیجه انجام چنین تحقیقی از این رو ضرورت می‌یابد که با دارا بودن مهارت‌های اجتماعی نظیر همدلی و همکاری، توانایی برقراری ارتباط، توان خودگردانی و مقابله و همچنین رعایت ارزش‌های اجتماعی توسط زوجین در محیط خانه؛ ظرفیت تحمل و تاب‌آوری زوجین افزایش یافته و زوجین نسبت به آسیب‌های اجتماعی در کمین خانواده و جامعه نظیر پرخاشگری، مشکلات

جنسی، فکر ترک خانه و در درجات بالاتر تمایل به خودکشی آگاهی یافته و زمینه جلوگیری از گرایش به اینگونه آسیب‌ها در آنها فراهم می‌گردد. نتایج این تحقیق برای خانواده‌ها، مراکز مشاوره‌ی خانواده، مراکز خدمات مددکاری، اورژانس اجتماعی و سایر سازمان‌های متنوع می‌تواند رهگشا باشد. بنابر توجه به اهمیت داشتن مهارت‌های اجتماعی در بین زوجین و نقش آن در پیشگیری و کاهش انواع آسیب‌های اجتماعی در روابط بین خود، روابط با فرزندان و افراد جامعه؛ عمده‌ترین هدف مقاله حاضر؛ شناسایی جامعه‌شناختی ابعاد مهارت‌های اجتماعی و تعیین نقش آن در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین شهر یاسوج توسط زوجین می‌باشد و عمده‌ترین سوالی که ذهن محقق را مورد کاوش قرار داد، اینست که ابعاد مهارت‌های اجتماعی زوجین شهر یاسوج از دیدگاه جامعه‌شناختی کدامند و نقش آنها در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی چقدر است؟

ادبیات تحقیق

در مکتب بوم‌شناختی شیکاگو، نظریه بوم‌شناختی پارک^۱ بر این پیش فرض استوار است که بزهکاری با برخی از ویژگی‌های شهرنشینی مانند: زبان، قومیت، مهاجرت، حوزه‌های سکونت گاهی و تراکم جمعیت رابطه دارد. پارک معتقد بود که نواحی شهری از انگیزه‌ها و غرایز ساکنان ممانعت می‌کند و موجب انحرافات اجتماعی می‌شود (احمدی، ۱۳۸۴: ۵۶).

شاو و مک‌کی^۲ در نظریه بی‌سازمانی اجتماعی معتقد بودند که مشکلات اجتماعی شهر شیکاگو به علت الگوهای کنترل نشده مهاجرت و ایجاد منطقه‌های طبیعی است که در این مناطق، اهالی از فرهنگ کلی جامعه جدا افتاده‌اند. در واقع، این مناطق از سایر نقاط شهر جدا افتاده، هنجارها، ارزش‌ها و الگوهای رفتاری دیگری در آنجا شکل گرفته است که با فرهنگ مسلط در دیگر مناطق در تضاد می‌باشد. در این مناطق گرایش‌های فرهنگی خاصی شکل گرفته، به طوری که افراد مرتباً در معرض یادگیری الگوهای موافق قانون‌شکنی هستند. بنابراین، در این مناطق جرم و جنایت بیشتر اتفاق می‌افتد. علت کجرفتاری و ارقام بالای آن در این مناطق بی‌سازمانی اجتماعی است. به این معنی که شیوه بهنجار رفتار در همه سطوح جامعه به یک شکل رشد و توسعه پیدا نکرده است (ممتاز، ۱۳۸۱: ۸۸).

1 - Park

2 - Shaw and McKay

نظریه کنترل؛ علت اصلی کجرفتاری را نبود کنترل اجتماعی می‌داند. نظریه کنترل اجتماعی تأکید بیشتری بر عوامل اجتماعی و جامعه‌پذیری دارد تا ویژگی‌های فردی. هیرشی^۱ مهم‌ترین پایه‌گذار نظریه کنترل اجتماعی؛ موضوع پیوند اجتماعی را مطرح می‌سازد و بر این باور است که کجرفتاری زمانی واقع می‌شود که پیوند میان فرد و جامعه ضعیف باشد یا گسسته شود (همان). وی نقش سازمان‌های کنترل اجتماعی مانند خانواده و مدرسه را مورد تأکید قرار می‌دهد و بر این باور است که چون برخی از نیروهای اجتماعی بازدارنده و کنترل‌کننده انحراف اجتماعی از بین رفته یا کارکرد آنها ضعیف شده است، جوانان مرتکب رفتار بزهکارانه می‌شوند (احمدی، ۱۳۸۴: ۹۰).

به اعتقاد اگنیو^۲ اغلب افراد تمایل دارند تا به شیوه‌های مرسوم با فشار مقابله کنند. وی اظهار می‌کند که عواملی از قبیل نوع فشار تجربه شده و ویژگی‌های افراد و محیطی که آنها در آن اقامت داشتند، می‌تواند مهمترین عوامل در تعیین نوع راهبردهایی باشد که یک شخص در آن درگیر می‌شود. این ویژگی‌ها شامل منابع و مهارت‌های مقابله‌ای، میزان حمایت مرسوم، سطح کنترل اجتماعی، ارتباط با دوستان مجرم و حوزه‌ای است که اشخاص خودشان را در موقعیتی می‌بینند که هزینه‌های جرم در آن پایین و فواید آن بالاست (برگرن، ۲۰۱۰؛ به نقل از علیوردی‌نیا و یوسفی، ۱۳۹۴: ۱۶۶).

عوامل اجتماعی شدن و یادگرفتن مهارت‌های اجتماعی و زندگی در جامعه از نظر پارسونز^۳ کنش اجتماعی و کنش متقابل است که مفهوم «نقش اجتماعی» تشکیل می‌شود و برای ایفای این نقش باید مهارت‌های اجتماعی مرتبط با این نقش درونی و عملیاتی گردد (روشه، ۱۳۷۶: ۹۵). از نظر جیمز گود^۴ فرد باید مهارت‌های اجتماعی و رسوم ویژه‌ای را فراگرفته و وظیفه خانواده آن است که آنچه جوامع از نسل جوانتر تقاضا می‌کنند را به او یاد بدهد. وی محتوای اجتماعی کردن را ساخت یادگیری انواع مهارت‌ها می‌داند که ممکن است از سختی فراگیری، مراتبی داشته باشد: یادگیری برخی از مهارت‌ها، اگر شخص بخواهد در نهایت جزئی از جامعه شود، قطعی و مسلم می‌باشد (روشه، ۱۳۷۶: ۱۹۰).

- 1 - Hirschi
- 2 - Agnew
- 3 - Bergeron
- 4 - Parsons
- 5 - Rocher
- 6 - William James Good

بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی، رفتار آموختنی است و نحوه آموختن و یادگیری رفتار نیز بر اساس قوانین یادگیری مشاهده‌ای استوار است. بر این اساس، جامعه‌پذیری به صورت ناآگاهانه (غیرمستقیم)، با سرمشق قرار دادن و اقتباس رفتار، کردار و گفتار والدین و دیگر اعضای خانواده (مانند برادر یا خواهر) صورت می‌گیرد و بدون آنکه خود والدین متوجه باشند، فرزندان، رفتار، گفتار و نگرش‌های اجتماعی آنها را به مثابه شیوه‌های رفتار و نگرش‌های مطلوب و مناسب یاد می‌گیرند و به تدریج درونی می‌سازند. تأثیر رفتارهای عینی والدین بر فرزندان به مراتب قوی‌تر است. به همین علت، گفته می‌شود که قسمت اعظم جامعه‌پذیری در خانواده به صورت غیررسمی و ناآگاهانه صورت می‌گیرد (دسترنج، ۱۳۹۲: ۷۲).

باکستر و مونتگمری^۱ در نظریه دیالکتیک رابطه‌ای؛ تلقی خود از مهارت، صلاحیت و شایستگی را بر اساس دو نکته عنوان کردند: اول، دیالکتیک رابطه‌ای، مهارت، صلاحیت و شایستگی را به عنوان یک ارزیابی اجتماعی قلمداد می‌کند که دربرگیرنده‌ی دیدگاه‌های چندگانه و اغلب متناقض است. دوم، دیالکتیک رابطه‌ای صلاحیت را به عنوان قضاوت درباره تعامل ملاحظه می‌کند. آنها چهار اصل مکالمه‌ای را برای ارزیابی و تشخیص صلاحیت و کفایت تعاملی در روابط مطرح کردند (ویلسون و سابی، ۲۰۰۳: ۳۱).

پیشینه

پژوهشگران داخلی و خارجی در باب مهارت‌های اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی در بین اقشار مختلف جامعه تحقیق‌های متفاوتی انجام داده‌اند که علاوه بر روش‌های پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی در خانواده و جامعه؛ توجه به روش‌های کاهش آن از طریق مهارت‌های اجتماعی نیز مساله‌ای اجتماعی است که مورد توجه پژوهشگران مختلف قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش زارعی، میرزایی و صادقی‌فرد (۱۳۹۷) نشان داد که مهارت‌های ارتباطی و سبک حل مسئله سازنده در کاهش آسیب‌های روانی و تعارضات خانواده نقش دارد. همچنین مهارت‌های ارتباطی و سبک حل مسئله سازنده با کاهش تعارضات خانواده بر منفی شدن نگرش افراد به آسیب‌های اجتماعی نقش دارد. در مجموع خانواده با توجه به تغییر جوامع دارای منزلت بالایی است و همچنین نقش پررنگی در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی دارد. نتایج بدست آمده جانسن، کالمان، شارلی، شیک، دیزن و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد در پی سقط‌های ناخواسته؛ همدلی و همکاری بین زوجین و سایر

1 -Boxster & Montgomery

2 -Wilson & Sabee

3 - Jansen, Kuhlmann, Scharli, Schick, Ditzen et al

افراد خانواده، در ایجاد روابط اجتماعی زوجین تأثیر بسزایی دارند. اما باید از حس ترحم و دلسوزی خودداری نمایند تا زوجین حس تحقیر و ناخوشایندی را تجربه نکنند. همچنین برقراری روابط صمیمانه و صادقانه بین هر دو زوج و نیز بین زوجین با سایر اعضای خانواده و دوستان، حمایت اجتماعی را بین ایشان بهبود خواهد بخشید. نتایج این پژوهش‌ها همگی متفق‌القول نشان می‌دهند که کسب مهارت‌های اجتماعی توسط زوجین به صورت مستقیم در کاهش آسیب‌های اجتماعی خانواده، بالاخص فرزندان تأثیر بسیاری دارد. نتایج تحقیقات نریمانی (۱۳۹۰) نشان داد که آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی و تربیتی فراروی خانواده‌ها با توجه به پیشرفت‌های موجود در ارتباطات، فناوری و... سالانه سیر افزایشی و صعودی داشته و این امر محیط خانواده‌ها را به شدت با چالش و تهدید روبرو می‌کند به همین دلیل نهادهای اجتماعی و دولت باید با ارائه برنامه‌های مدون، اقدام اساسی و جدی برای پیشگیری و کنترل این آسیب‌ها انجام دهد. همچنین گوکیل و دکلی^۱ (۲۰۱۷) نشان دادند برنامه آموزش مهارت‌های اجتماعی تأثیر مثبتی بر سطح مهارت اجتماعی شرکت‌کنندگان دارد. از سوی اوسافو، هایدی، چریتی و بیرتی (۲۰۱۱) در پژوهش‌های خود نشان دادند که نقض ادراک شده از همبستگی بین افراد به دلیل رفتارهای خودکشی بر دیدگاه آگاهان از خودکشی به‌عنوان یک آسیب اجتماعی تأثیر گذاشته است. این نگرش نسبت به خودکشی بر نگرش‌های منفی آگاهان نسبت به عمل تأثیر گذاشت. رضانی، رفیعی، خردائی، کربلایی نوری و حسین‌زاده (۱۳۹۱) نیز دریافتند؛ آموزش مهارت‌های اجتماعی بر درمان اعتیاد افراد مراجعه کننده به کلینیک تهران تأثیر معنی‌داری داشته باشند. با توجه به نتایج پژوهش‌های ذکر شده چنین به نظر می‌رسد که کسب مهارت‌های اجتماعی توسط زوجین بالاخص در سال‌های اولیه ازدواج می‌تواند از گرایش به آسیب‌های اجتماعی نظیر پرخاشگری، خودکشی و... ممانعت به عمل آورد. همچنین با ایجاد بستری مناسب برای محیط خانه برای تربیت فرزندان؛ می‌توان از گرایش به رفتارهای بزهکارانه یا انحرافی در دوران کودکی و نوجوانی و جوانی فرزندان از طریق تربیتی و با استفاده از آیات و روایات قرآنی نیز جلوگیری نمود.

چارچوب تحقیق

در پژوهش حاضر با توجه به اینکه موضوع از دیدگاه جامعه‌شناختی مورد مطالعه قرار گرفته است؛ از نظریه‌های جامعه‌شناسی برای متغیرهای مهارت‌های اجتماعی به عنوان متغیر مستقل و آسیب‌های اجتماعی به عنوان متغیر وابسته استفاده شد. بنابراین، مهارت‌های اجتماعی و ارتباطی به

1 - Gökel & Döğl

2 - Osafo, Heidi, Charity & Birthe

عنوان رفتاری که از طریق تعامل با دیگران آموخته می‌شود و در رابطه با رفتارهای پرخطر و آسیب‌زا نقش بازدارندگی دارد، مطرح است. ارتباط نظریه‌های مهارت اجتماعی (نظریه یادگیری اجتماعی و نظریه دیالکتیک رابطه‌ای، نظریه ویلیام‌گود) و نظریه‌های آسیب‌های اجتماعی (نظریه کنترل اجتماعی) به این شرح است که وجود کنترل‌های فردی و اجتماعی (براساس نظریه کنترل اجتماعی) نقش بازدارندگی مهارت‌های اجتماعی را تقویت می‌کند، به علاوه، از آنجا که این کنترل‌ها به وسیله‌ی عواملی مانند خانواده و اجتماع صورت می‌گیرد، این نهادها می‌توانند در درونی کردن مهارت‌های اجتماعی به افراد جامعه نقش پررنگی داشته باشند. به عبارت دیگر، نقطه مشترک کنترل اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی، درونی کردن آنها توسط عوامل جامعه‌پذیری است. از سویی؛ هم نظریه‌ی دیالکتیک رابطه‌ای و هم یادگیری اجتماعی بر یادگیری رفتارهای اجتماعی (چه منفی و چه مثبت) تأکید می‌ورزند. بنابراین، مهارت‌های اجتماعی مطابق با نظریه یادگیری اجتماعی آموختنی بوده و براساس مقوله یادگیری تبیین می‌گردد. در پژوهش حاضر مهارت‌های اجتماعی و ابعاد آن شامل همدلی و همکاری- رعایت ارزش‌های اجتماعی- مهارت مقابله‌ای- مهارت خودگردانی- مهارت ارتباط با دوستان به عنوان متغیرهای مستقل بر روی آسیب‌های اجتماعی به عنوان متغیر وابسته تأثیر می‌گذارند. با توجه به مباحث مطروح فرضیه پژوهش حاضر به شرح زیر تدوین گردید:

فرضیه تحقیق

مهارت‌های اجتماعی (همدلی و همکاری- رعایت ارزش‌های اجتماعی- مهارت مقابله‌ای- مهارت خودگردانی- مهارت ارتباط با دوستان) در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین مزدوجین شهر یاسوج تأثیر دارد.

روش پژوهش

از آنجایی که این تحقیق به شناسایی ابعاد مهارت‌های اجتماعی و تأثیر آنها بر پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی می‌پردازد، در پارادایم اثبات‌گرایی قرارگرفته و از حیث هدف کاربردی، به لحاظ معیار زمان مقطعی و به لحاظ معیار ژرفایی پهنانگر و از نظر ماهیت و شیوه جمع‌آوری اطلاعات پیمایش از نوع همبستگی است. جامعه آماری شامل کلیه زوجین شهر یاسوج که طبق آمار سرشماری نفوس و مسکن مجموع ازدواج‌های ثبت شده در این شهر ۳۴۳۸ مورد گزارش شد. برای تعیین حجم نمونه از نرم افزار Sample Power استفاده شد که با در نظر گرفتن آلفای ۰/۰۵، سطح اطمینان ۰/۹۵ و توان آزمون ۰/۸، حجم نمونه ۵۵۹ نفر برآورد گردید. با توجه به این که جامعه

آماري پژوهش از نظر طبقه اجتماعي-اقتصادي ناهمگن بود، شیوه نمونه‌گیری در تحقیق حاضر سهمیه‌ای و بر اساس وضعیت شغلی، منطقه محل سکونت و سطح تحصیلات زوجین صورت گرفت. لازم به ذکر است ملاک ورود افراد به تحقیق، دارا بودن شرط ازدواج در دامنه سال‌های ۹۵-۱۳۹۰ می‌باشد. همچنین ۴ مورد از پرسشنامه‌ها مخدوش بود و در نهایت با ۵۵۵ نفر از نمونه مورد مطالعه تحقیق انجام شد.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

آسیب‌های اجتماعی

آسیب اجتماعی به هر نوع عمل فردی یا جمعی اطلاق می‌شود که در چارچوب اصول اخلاقی و قواعد عمل جمعی رسمی و غیررسمی جامعه محل فعالیت قرار نمی‌گیرد و در نتیجه قانونی و یا قبح اخلاقی و اجتماعی رو به‌رو می‌گردد. به همین دلیل، کجروان سعی دارند کجروی‌های خود را از دید ناظران قانون، اخلاق عمومی و نظم اجتماعی پنهان نمایند. زیرا در غیر اینصورت با پیگرد قانونی، تکفیر اخلاقی و طرد اجتماعی مواجهه می‌شوند (عبداللهی، ۱۳۸۳: ۱۵). در پژوهش حاضر جهت سنجش آسیب‌های اجتماعی؛ عمده‌ترین ناهنجاری‌ها و نابسامانی‌های اجتماعی شامل وابستگی دارویی، فرار از خانه، پرخاشگری، مشکلات و مسائل جنسی، خودکشی بر اساس نظریه کنترل اجتماعی و همچنین شاخص‌هایی که برای سنجش آسیب‌های اجتماعی توسط محققان برای جامعه شهری معرفی شده است؛ در قالب پرسشنامه محقق ساخته‌ای شامل ۳۰ گویه در مقیاس ۵ گزینه‌ای طیف لیکرت طراحی شد که در سنجش پایایی برخی از گویه‌ها حذف و در نهایت با ۲۶ گویه سنجیده شد.

جدول (۱): گویه‌های آسیب‌های اجتماعی زوجین و ابعاد آن و مقادیر پایایی آنها

مقدار آلفا	مفهوم (مولفه)	متغیر
۰/۷۴	وابستگی دارویی و فکر فرار از خانه (۱۱ گویه)	آسیب‌های اجتماعی (۲۶ گویه)
۰/۹۳	تمایل به خودکشی (۶ گویه)	
۰/۹۲	پرخاشگری (۴ گویه)	۰/۹۴
۰/۸۶	مشکلات و مسائل جنسی (۵ گویه)	

تعریف مهارت اجتماعی

طبق نظر الیس^۱ «مهارت‌های اجتماعی، رفتارهای اکتسابی بوده و از طریق مشاهده، مدل‌سازی و تمرین و بازخورد می‌توانند آموخته شوند» (میچلسون، ۱۹۸۳؛ به نقل از سلیمانی، حدادیان و شهرابی، ۱۳۸۹). در واقع؛ مهارت‌های اجتماعی مجموعه‌ای از رفتارهای هدفمند، به هم مرتبط و متناسب با وضعیت که آموختنی بوده و تحت کنترل فرد می‌باشند (هارجی، ساندرز و دیکسون، ۱۳۹۳: ۲۶).

در پژوهش حاضر جهت سنجش مهارت‌های اجتماعی؛ عمده‌ترین شاخص‌ها با توجه به نظریه‌های جامعه‌شناختی شامل مهارت‌های همدلی و همکاری، مهارت رعایت ارزش‌های اجتماعی، مهارت مقابله‌ای، مهارت خودگردانی، مهارت ارتباط با دوستان در نظر گرفته شد که در قالب پرسشنامه محقق‌ساخته‌ای شامل ۶۴ گویه در مقیاس ۵ گزینه‌ای طیف لیکرت طراحی شد که در سنجش پایایی و همچنین اعتبار سازه‌ای برخی از گویه‌ها حذف و در نهایت با ۵۹ گویه سنجیده شد. قابل ذکر است چون ابعاد این متغیر از روان‌شناسی سود برده است؛ لذا جهت اعتبارسنجی پرسشنامه‌ی مهارت‌های اجتماعی از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد.

جدول (۲): گویه‌های مهارت‌های اجتماعی زوجین و ابعاد آن و مقادیر پایایی آنها

مقدار آلفا	مفهوم (مولفه)	متغیر
۰/۸۹	مهارت‌های همکاری و همدلی (۲۶ گویه)	مهارت‌های اجتماعی (۵۹ گویه)
۰/۸۸	مهارت‌های رعایت ارزش‌های اجتماعی (۹ گویه)	
۰/۸	مهارت‌های مقابله‌ای (۱۲ گویه)	
۰/۸۱	مهارت‌های خودگردانی (۴ گویه)	
۰/۷	مهارت‌های ارتباط با دوستان (۸ گویه)	

ابزار اندازه‌گیری پرسشنامه محقق ساخته برگرفته از چارچوب نظری تحقیق برای هر دو متغیر آسیب‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی بود. روایی سؤالات مربوط به متغیرها در این پژوهش، ابتدا از طریق روش تعیین اعتبار محتوایی و با راهنمایی‌ها و نظرات صاحب‌نظران انجام گرفت. سپس

1 -Ellis

2 - Michelson

3 -Hargie, Sanderd & Dickson

در ادامه با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی؛ اعتبار سازه‌ای مهارت‌های اجتماعی زوجین با حذف گویه‌های دارای بار عاملی پایین، مورد تأیید قرار گرفت. به گونه‌ای که بارهای عاملی هر گویه با سایر گویه‌ها (با مقدار پایداری درونی بالای ۰/۵) می‌باشد. گویه‌های ۱۷ و ۳۵ در متغیر مهارت‌های اجتماعی در این مرحله حذف شدند. برای تعیین پایایی پرسشنامه تحقیق حاضر نیز از تکنیک آلفای-کرونباخ استفاده شد. به گونه‌ای که ابتدا پرسشنامه‌ها در بین ۳۰ نفر از نمونه آماری به طور تصادفی توزیع گردید، سپس اطلاعات جمع‌آوری شده مورد آزمون قرار گرفته و با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای تک‌تک متغیرها و ابعاد آنها طبق اطلاعات جدول (۱) و (۲) و با حذف گویه‌هایی که دارای پایایی پایین بودند؛ پایایی آسیب‌های اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی بالای ۰/۷ بدست آمد. در نتیجه پرسشنامه از روایی و پایایی قابل قبولی برخوردار شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها در پژوهش حاضر از روش میدانی با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۴ انجام شده است. به گونه‌ای که از تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی برای شناسایی ابعاد مهارت‌های اجتماعی زوجین و جهت بررسی نقش آنها بر آسیب‌های اجتماعی از آزمون رگرسیون چندگانه استفاده شده است.

یافته‌ها:

سوال تحقیق: ابعاد مهارت‌های اجتماعی زوجین شهر یاسوج از دیدگاه جامعه‌شناختی کدامند؟ جهت ارائه چارچوب مهارت‌های اجتماعی؛ پس از مطالعه مبانی و پیشینه‌ها و همچنین نگرش چارچوب نظری تحقیق با استفاده از نظریه‌های جامعه‌شناسان؛ پرسشنامه‌ی محقق ساخته‌ای طراحی و مورد تأیید پایایی و روایی قرار گرفت. در ادامه ابعاد مهارت‌های اجتماعی با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی شناسایی و تأیید گردید. در نتیجه جهت انجام تحلیل عاملی برای پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی با توجه به دارا بودن ۶۳ گویه (با حذف گویه ۱۹ در مرحله پایایی)؛ لازم بود نمونه مورد مطالعه ۳۱۵ نفر (۵ پاسخگو برای هر گویه در این مرحله مورد مطالعه قرار گیرند). با توجه به اینکه گویه‌های ۱۷ و ۳۵ در اعتبار سازه‌ای به علت پایین بودن پایداری درونی با سایر گویه‌ها از تحلیل حذف شدند (۰/۵ <); بنابراین با ۶۱ گویه تحلیل عاملی اکتشافی انجام شد. به منظور تفکیک و دسته‌بندی گویه‌های ۶۱ گانه مهارت‌های اجتماعی در قالب نه عامل از تکنیک تحلیل عاملی اکتشافی بر اساس تجزیه به مؤلفه‌های اصلی استفاده شد که طبق اطلاعات مندرج در جدول شماره (۳) ملاحظه می‌شود مقدار $KMO = 0/94$ بدست آمد و نشان دهنده تناسب تعداد نمونه‌ها

برای اجرای تحلیل عاملی بود ($0 < KMO < 1$). مطابق با جدول شماره فوق مقدار کرویت بارتلت¹ نیز برابر ۱۷۲۲۳/۲۴ بدست آمده است در نتیجه تفکیک عامل‌ها به درستی انجام شده و گویه‌های مندرج در هر عامل همبستگی ریشه‌ای بالایی با همدیگر دارند ($p < 0/05$).

جدول (۳) آزمون کایزمرایر و کرویت بارتلت برای متغیر مهارت‌های اجتماعی

مزوجین شهر یاسوج		
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		۰/۹۴
Bartlett s Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	۱۷۲۲۳/۲۴
	Df	۱۸۳۰
	Sig.	۰/۰۰۰

بر اساس اطلاعات جدول شماره (۴) بیشترین مقدار ویژه به ترتیب با ۱۶/۹۳ و ۵/۹۸ و ۴/۶۹ و ۴/۰۰۳ و ۳/۵۴ و ۲/۶۳ و ۲/۰۹ و ۱/۶ و ۱/۱۹۴ مربوط به عامل‌های اول و دوم و سوم و چهارم و پنجم و ششم و هفتم و هشتم و نهم می‌باشد و با عامل اول حدود ۲۷/۷۶ درصد و با عامل دوم ۹/۸۱ درصد و با عامل سوم ۷/۶۸ درصد و با عامل چهارم ۶/۵۶ و با عامل پنجم ۵/۸۱ و با عامل ششم ۴/۳۱ و با عامل هفتم ۳/۴۳ و با عامل هشتم ۲/۶۲ و با عامل نهم ۱/۹۵ درصد از واریانس کل عامل‌بندی‌ها قابل تبیین است و در مجموع تا حدود ۶۹/۹۷ درصد از واریانس کل عامل‌بندی و تقلیل گویه‌های ۶۱ گانه با نه عامل اصلی انجام شده است که معیار مطلوبی می‌باشد زیرا در تحلیل عاملی حداقل لازم است ۵۰ درصد از واریانس تبیین گردد.

جدول (۴) واریانس‌ها و عامل‌های مربوط به متغیر مهارت‌های اجتماعی زوجین

مقادیر ویژه	درصد از واریانس هر عامل	درصد از واریانس کل
-------------	-------------------------	--------------------

1 -Bartlett Sphericity

۲۷/۷۶	۳۷/۷۶	۱۶/۹۳	۱
۳۷/۵۸	۹/۸۱	۵/۹۸	۲
۴۵/۲۶	۷/۶۸	۴/۶۹	۳
۵۱/۸۳	۶/۵۶	۴/۰۰۳	۴
۵۷/۶۴	۵/۸۱	۳/۵۴	۵
۶۱/۹۵	۴/۳۱	۲/۶۳	۶
۶۵/۳۹	۳/۴۳	۲/۰۹	۷
۶۸/۰۱	۲/۶۲	۱/۶	۸
۶۹/۹۷	۱/۹۵	۱/۱۹	۹

طبق اطلاعات جدول شماره (۵) و بر اساس بارهای عاملی چرخش داده شده به روش واریماکس^۱ ۶۱ گویه مربوط به شاخص‌های نه‌گانه شناسایی شده می‌باشد که در جدول مذکور همراه با ضرایب بار عاملی آنها قید شده‌اند. قابل ذکر است گویه‌های ۵۲-۵۵ به علت دارا بودن مقدار زیر ۰/۵ در عامل‌های شناسایی شده از کار کنار گذاشته شدند و در نهایت ۵۹ گویه در نه عامل باقی ماندند.

جدول (۵) تفکیک عامل‌های مهارت‌های اجتماعی مزوجین براساس ضرایب بار عاملی با چرخش واریماکس

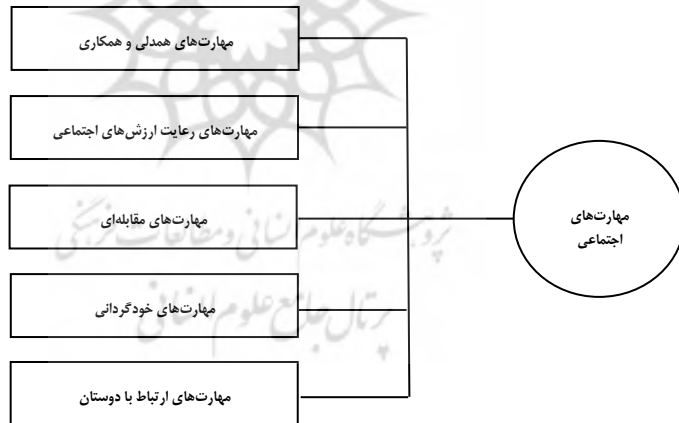
گویه‌ها	عامل ۱	عامل ۲	عامل ۳	عامل ۴	عامل ۵	عامل ۶	عامل ۷	عامل ۸	عامل ۹
۱۱	-/۸۸								
۷	-/۸۵								
۴	-/۸۴								
۱۲	-/۸۳								
۳	-/۸۳								
۳۲	-/۸۲								
۸	-/۸۱								
۲	-/۸								
۹	-/۷۹								
۳۳	-/۷۸								
۴۱	-/۷۴								
۱۰	-/۷۳								
۴۵	-/۷۲								
۳۶	-/۷۲								
۴۴	-/۷۱								
۳۷	-/۷۱								

^۱ - Varimax

۰/۷	۳۴
۰/۶۸	۱۳
۰/۶۷	۴۲
۰/۶۳	۳۹
۰/۶۳	۴۰
۰/۶۲	۱
۰/۶۲	۵
۰/۶۱	۳۸
۰/۶	۴۷
۰/۵۷	۶
۰/۷۸	۶۳
۰/۶۹	۶۲
۰/۶۹	۶۱
۰/۶۸	۶۴
۰/۶۵	۶۰
۰/۶۳	۵۷
۰/۶۲	۵۹
۰/۵۹	۵۸
۰/۵۵	۵۶
۰/۸۳	۳۱
۰/۸۳	۳۰
۰/۷۸	۲۹
۰/۷۳	۲۸
۰/۷۲	۲۶
۰/۷۱	۲۷
۰/۷۳	۴۳
۰/۶۵	۴۸
۰/۶۶	۴۶
۰/۵۷	۵۱
۰/۷۳	۲۲
۰/۷۳	۲۴
۰/۶۳	۲۱
۰/۵۵	۲۰
۰/۵۵	۲۵
۰/۵۴	۲۳
۰/۷۱	۴۹
۰/۶۹	۵۴
۰/۵۵	۵۰
۰/۴۹	۵۵
۰/۴۴	۵۲

۰/۶۵	۱۸
۰/۶۵	۱۵
۰/۶۴	۱۶
۰/۷۸	۵۳
۰/۷۱	۱۴

با توجه به نزدیکی گویه‌های برخی از عامل‌ها با یکدیگر در عامل‌بندی تحلیل عاملی اکتشافی انجام شده؛ عامل‌های سوم و پنجم در یک عامل تحت عنوان عامل سوم و عامل‌های هفتم و نهم در یک عامل تحت عنوان عامل چهارم، عامل‌های چهارم و ششم و هشتم در یک عامل تحت عنوان عامل پنجم طبقه‌بندی شدند. در نهایت ابعاد مهارت‌های اجتماعی زوجین در پنج عامل طبق چارچوب (۱) شناسایی و تأیید شدند. پس از مطالعه گویه‌های مربوط به هر عامل و طبقه‌بندی هر یک از آنها در عامل مشخص شده و در واقع عامل اول مربوط به «مهارت‌های همدلی و همکاری»؛ عامل دوم مربوط به «مهارت‌های رعایت ارزش‌های اجتماعی»؛ عامل سوم مربوط به «مهارت‌های مقابله‌ای»؛ عامل چهارم مربوط به «مهارت‌های خودگردانی» و عامل پنجم مربوط به «مهارت‌های ارتباط با دوستان» می‌باشد. بنابراین در نتیجه تحلیل عاملی؛ ابعاد مربوط به مهارت‌های اجتماعی زوجین به شرح زیر تدوین شد:

شکل (۱): ابعاد مهارت‌های اجتماعی زوجین مستخرج از تحلیل عاملی (برگرفته از نتایج محقق)

پس از شناسایی و عامل‌بندی و تدوین الگوی مهارت‌های اجتماعی مزدوجین شهر یاسوج؛ جهت سنجش پایایی گویه‌های ابعاد طراحی شده از ضریب آلفای کرون باخ جهت تأیید پایایی نهایی

آن استفاده شد که طبق اطلاعات جدول (۶) برای همه ابعاد بالای ۰/۷ بدست آمد و مورد تأیید قرار گرفت.

جدول (۶): مقادیر پایایی مهارت‌های اجتماعی زوجین پس از عامل‌بندی مولفه‌ها

متغیر	مفهوم (مولفه)	مقدار آلفا
مهارت‌های اجتماعی (۵۹ گویه)	مهارت‌های همکاری و همدلی (۲۶ گویه)	۰/۸۹
	مهارت‌های رعایت ارزش‌های اجتماعی (۹ گویه)	۰/۸۸
	مهارت‌های مقابله‌ای (۱۲ گویه)	۰/۸
	مهارت‌های خودگردانی (۴ گویه)	۰/۸۱
	مهارت‌های ارتباط با دوستان (۸ گویه)	۰/۷

فرضیه تحقیق: مهارت‌های اجتماعی (همدلی و همکاری - رعایت ارزش‌های اجتماعی - مهارت مقابله‌ای - مهارت خودگردانی - مهارت ارتباط با دوستان) در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین مزدوجین شهر یاسوج تأثیر دارد.

جهت آزمون فرضیه ابتدا لازم بود از وجود رابطه بین ابعاد پنج‌گانه مهارت‌های اجتماعی با آسیب‌های اجتماعی اطمینان حاصل نمود که نتایج آزمون ضریب همبستگی پیرسون مطابق جدول (۷) وجود رابطه معکوس و قوی معنی‌داری بین مهارت‌های اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی زوجین نشان داد ($R^2=0/59$; $p<0/05$, $r = -0/77$) و میزان ۵۹ درصد آسیب‌های اجتماعی زوجین را کاهش داد. همچنین بین مهارت‌های همدلی و همکاری و آسیب‌های اجتماعی زوجین رابطه معکوس و قوی معنی‌داری مشاهده شد ($R^2=0/43$; $p<0/05$, $r = -0/66$) و مهارت‌های همدلی و همکاری به میزان ۴۳ درصد آسیب‌های اجتماعی زوجین را کاهش داد. بین مهارت‌های رعایت ارزش‌های اجتماعی و آسیب‌های اجتماعی زوجین نیز رابطه معکوس و قوی معنی‌داری مشاهده شد ($R^2=0/50$; $p<0/05$, $r = -0/71$) و مهارت‌های رعایت ارزش‌های اجتماعی به میزان ۵۰ درصد آسیب‌های اجتماعی زوجین را کاهش داد. همچنین بین مهارت‌های مقابله‌ای با آسیب‌های اجتماعی زوجین رابطه معکوس و متوسط معنی‌داری مشاهده شد ($R^2=0/27$; $p<0/05$, $r = -0/52$) و مهارت‌های مقابله‌ای به میزان ۲۷ درصد آسیب‌های اجتماعی زوجین را کاهش داد. بین مهارت‌های خودگردانی و آسیب‌های اجتماعی زوجین نیز رابطه معکوس و ضعیف معنی‌داری مشاهده شد ($R^2=0/09$; $p<0/05$, $r = -0/31$) و مهارت‌های خودگردانی به میزان ۹ درصد آسیب‌های اجتماعی زوجین را کاهش داد. همچنین بین مهارت‌های ارتباط با دوستان و آسیب‌های اجتماعی زوجین رابطه معکوس و متوسط معنی‌داری مشاهده شد ($R^2=0/34$; $p<0/05$, $r = -0/59$) و مهارت‌های ارتباط با دوستان به میزان ۳۴ درصد آسیب‌های اجتماعی زوجین را کاهش داد.

جدول (۷) تاثیر مهارت‌های اجتماعی و ابعاد آن در کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین

کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین				متغیر
R ²	P	r	N	
۰/۵۹	۰/۰۰۰	-۰/۷۷	۵۵۵	مهارت‌های اجتماعی
۰/۴۳	۰/۰۰۰	-۰/۶۶	۵۵۵	مهارت‌های همدلی و همکاری
۰/۵۰	۰/۰۰۰	-۰/۷۱	۵۵۵	مهارت‌های رعایت ارزش‌های اجتماعی
۰/۲۷	۰/۰۰۰	-۰/۵۲	۵۵۵	مهارت‌های مقابله‌ای
۰/۰۹	۰/۰۰۰	-۰/۳۱	۵۵۵	مهارت‌های خودگردانی
۰/۳۴	۰/۰۰۰	-۰/۵۹	۵۵۵	مهارت‌های ارتباط با دوستان

در ادامه جهت تعیین تأثیر ابعاد پنجگانه مهارت‌های اجتماعی بر پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی مزدوجین شهر یاسوج از رگرسیون چندگانه به روش اینتر استفاده شد که در نهایت طبق اطلاعات جدول (۸) در مجموع ضریب همبستگی چندگانه ابعاد مهارت‌های اجتماعی، برابر $R=0/۸۰۶$ و ضریب تعیین برابر $R^2=0/۶۴$ و ضریب تعیین خالص برابر $\bar{R}^2=0/۶۴$ بدست آمد. یعنی در مجموع ابعاد مهارت‌های اجتماعی به میزان ۶۴٪ پیشگیری و یا کاهش آسیب‌های اجتماعی را تبیین می‌کنند و ۳۶٪ از واریانس آسیب‌های اجتماعی توسط متغیرهایی خارج از موضوع این پژوهش قابل تبیین می‌باشد.

جدول (۸) ضریب همبستگی چندگانه برای نقش ابعاد مهارت‌های اجتماعی در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی

ضریب همبستگی چندگانه	ضریب تبیین	ضریب تبیین خالص
۰/۸۰۶	۰/۶۴۹	۰/۶۴۶

در مجموع طبق اطلاعات جدول شماره (۹) و با حذف مقدار ثابت آلفا از طریق استاندارد کردن مقدار مؤلفه‌های تبیین کننده؛ مهارت‌های همدلی و همکاری با بتای $\beta=-0/۲۸۴$ ، مهارت‌های رعایت ارزش‌های اجتماعی با بتای $\beta=-0/۳۹۹$ ، مهارت‌های مقابله‌ای با بتای $\beta=-0/۲۷۰$ و مهارت‌های خودگردانی با بتای $\beta=-0/۰۶۰$ نقش معنی‌داری در تبیین کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین دارند ($p<0/۰۵$). مهارت‌های ارتباط با دوستان با بتای $\beta=-0/۰۲۶$ به تنهایی نقش معنی‌داری در کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین نشان نداد ($p>0/۰۵$).

جدول (۹) ضرایب متغیرهای رگرسیونی به روش اینتر

متغیرهای مستقل	ضرایب خام	ضرایب استاندارد شده	t	p
B	Std.Error	Beta		

مقدار ثابت (آلفا)	۱۴۲/۷۸۸	۳/۱	۴۶/۰۶	-/۰۰۰
مهارت‌های همدلی و همکاری	-/۰۳۴۵	-/۰۳	۶/۵۸	-/۰۰۰
مهارت‌های رعایت ارزش‌های اجتماعی	-/۰۹۹۱	-/۰۸	۱۱/۲۸	-/۰۰۰
مهارت‌های مقابله‌ای	-/۰۵۹۹	-/۰۶	۹/۳۱	-/۰۰۰
مهارت‌های خودگردانی	-/۰۳۶۳	-/۰۱۷	۲/۱۳	-/۰۳
مهارت‌های ارتباط با دوستان	-/۰۰۷۹	-/۰۱۲	۰/۶۵	-/۰۵۱

بحث و نتیجه‌گیری

مقاله حاضر با هدف مهارت‌های اجتماعی و نقش آن در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین مزدوجین شهر یاسوج در سال ۱۴۰۰ انجام شد. طبق مطالعات انجام شده؛ نتایج تحقیق از طریق تحلیل عاملی نشان داد؛ از دیدگاه جامعه‌شناختی پنج مهارت: ۱- همدلی و همکاری ۲- رعایت ارزش‌های اجتماعی ۳- مهارت مقابله‌ای ۴- مهارت خودگردانی و ۵- مهارت ارتباط با دوستان به عنوان ابعاد مهارت‌های اجتماعی مزدوجین شهر یاسوج در سال ۹۵-۱۳۹۰ شناسایی شد. جامعه‌شناسان از دیدگاه جامعه‌شناسی تلویحاً به مقوله مهارت‌های اجتماعی و ابعاد آن پرداخته‌اند. پارسونز کانون مرکزی در فرآیند اجتماعی‌شدن را درونی‌کردن فرهنگ، ارزش‌ها و مهارت‌ها می‌داند و اولین و مهمترین مرحله را یاد گرفتن مهارت‌های اجتماعی در گروه کوچک (خانواده) می‌داند. نظریه پردازان دیالکتیک رابطه‌ای نظیر باکستر و مونتگمری نیز تلقی خود از مهارت را به عنوان یک ارزیابی اجتماعی قلمداد می‌کنند. ویلیام گود نیز معتقد است: افراد باید مهارت‌های اجتماعی شامل توانایی ابراز احساسات، باورها، توانایی مقاومت در برابر تنش‌ها و استرس‌های مختلف و توانایی آگاه بودن و درک احساسات و موقعیت‌های دیگران را فرا گیرند. نظریه‌پردازان یادگیری اجتماعی نیز اعتقاد بر این دارند که توانایی افراد برای یادگیری از طریق مشاهده، آنها را قادر می‌سازد تا الگوهای کلی رفتار و انواع مهارت‌های اجتماعی را کسب کنند. در نتیجه چارچوب مهارت‌های اجتماعی از دیدگاه جامعه‌شناختی در پژوهش حاضر شامل مهارت رعایت ارزش‌های اجتماعی از نظریه دیالکتیک رابطه‌ای و نظریه پارسونز؛ مهارت خودگردانی، مهارت مقابله‌ای و مهارت همکاری از نظریه ویلیام گود و مهارت ارتباط با دوستان و همسالان از نظریه یادگیری اجتماعی تدوین و طراحی شد. در ادامه نتیجه دیگر تحقیق نشان داد؛ مهارت‌های پنجگانه به صورت همزمان به میزان ۶۴٪ پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین شهر یاسوج را پیش‌بینی می‌کنند که به ترتیب مهارت رعایت ارزش‌های اجتماعی، مهارت همدلی و همکاری، مهارت مقابله‌ای، مهارت خودگردانی و مهارت ارتباط با دوستان در مجموع موجب پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین شهر یاسوج می‌شوند. با توجه به

نظریه‌های جامعه‌شناسان در خصوص نقش مهارت‌های اجتماعی در خانه و جامعه در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی؛ تحقیقات مختلفی نیز در داخل و خارج ایران انجام شده است که نتایج پژوهش حاضر همسو با آن تحقیقات می‌باشند.

یافته‌های پژوهش زارعی و همکارانش (۱۳۹۷) نشان داد مهارت‌های ارتباطی و سبک حل مسئله سازنده با کاهش تعارضات خانواده بر منفی‌شدن نگرش افراد به آسیب‌های اجتماعی نقش دارد. نتایج بدست آمده جانسن و همکاران (۲۰۲۲) نشان داد در پی سقط‌های ناخواسته؛ همدلی و همکاری بین زوجین و سایر افراد خانواده، در ایجاد روابط اجتماعی زوجین تأثیر بسزایی دارند. اما باید از حس ترحم و دلسوزی خودداری نمایند تا زوجین حس تحقیر و ناخوشایندی را تجربه نکنند. همچنین برقراری روابط صمیمانه و صادقانه بین هر دو زوج و نیز بین زوجین با سایر اعضای خانواده و دوستان، حمایت اجتماعی را بین ایشان بهبود خواهد بخشید. نتایج این پژوهش‌ها همگی متفق-القول نشان می‌دهند که مهارت‌های اجتماعی توسط زوجین به صورت مستقیم در کاهش آسیب‌های اجتماعی خانواده، بالاخص فرزندان تأثیر بسیاری دارد. آسیب اجتماعی، نوعی بی‌نظمی است که چالشی برای ارزش‌های محوری جامعه است و در بستر جامعه و متأثر از نابرابری‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، به مسائلی نظیر پرخاشگری، خشونت، سرقت، خودکشی، اعتیاد و... منجر می‌شود. توانمندسازی افراد و اعضای خانواده بر مبنای آموزش بسیار مهم است. دارا بودن مهارت‌های اجتماعی و توانمند شدن افراد خانواده‌ها، گروه‌ها یا جوامع نقش مهمی در استفاده از سرمایه ارزشمند نیروی انسانی در جهت توسعه کشور و تحقق اهداف والای انسانی خواهد داشت. همچنین گوکیل و دکلی (۲۰۱۷)، نشان دادند: برنامه آموزش مهارت‌های اجتماعی تأثیر مثبتی بر سطح مهارت اجتماعی شرکت‌کنندگان دارد. از سویی اوسافو و همکارانش (۲۰۱۱) در پژوهش‌های خود نشان دادند که نقض ادراک شده از همبستگی بین افراد به دلیل رفتارهای خودکشی بر دیدگاه آگاهان از خودکشی به‌عنوان یک آسیب اجتماعی تأثیر گذاشته است. همچنین رضانی و همکارانش (۱۳۹۱) دریافتند؛ آموزش مهارت‌های اجتماعی بر درمان اعتیاد افراد مراجعه‌کننده به کلینیک تهران تأثیر معنی‌داری داشته باشند. با توجه به نتایج مطروح؛ اگر هرگونه آسیب اجتماعی در سطح جامعه اتفاق افتد، زمان و هزینه بسیار و کارهای کارشناسانه قوی و بسترسازی مناسب برای کاهش و یا ریشه‌کن کردن آن لازم است. با توجه به نتایج پژوهش‌های ذکر شده چنین به نظر می‌رسد که بهره‌گیری از مهارت‌های اجتماعی توسط زوجین بالاخص در سال‌های اولیه ازدواج می‌تواند موجب پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی نظیر پرخاشگری، خودکشی و... شود. همچنین با ایجاد بستری مناسب برای محیط خانه برای تربیت فرزندان؛ می‌توان از گرایش به رفتارهای

بزهکارانه یا انحرافی در دوران کودکی و نوجوانی و جوانی فرزندان از طریق تربیتی و با استفاده از آیات و روایات قرآنی نیز جلوگیری نمود. هیرشی نیز در نظریه پیوند اجتماعی معتقد است: کجرفتاری زمانی واقع می‌شود که پیوند میان فرد و جامعه ضعیف یا گسسته شود. از نظر وی سازمان‌های کنترل اجتماعی مانند خانواده و مدرسه با کسب مهارت‌های اجتماعی به افراد می‌توانند پیوند و ارتباط بین افراد را مستحکم نموده و بدینگونه از اعمال رفتارهای بزهکارانه و انحرافی جلوگیری نمود. اگنیو معتقد است: عواملی از قبیل نوع فشار تجربه شده و ویژگی‌های افراد و محل سکونت؛ می‌تواند مهمترین عوامل در تعیین نوع راهبردها شامل منابع و مهارت‌های مقابله‌ای، میزان حمایت مرسوم، سطح کنترل اجتماعی، ارتباط با دوستان مجرم باشد. در نتیجه با تمرکز بر مهارت‌های اجتماعی شامل مهارت همدلی و همکاری، مهارت مقابله‌ای، مهارت خودگردانی، مهارت ارتباط با دوستان و مهارت رعایت ارزش‌های اجتماعی به اینگونه افراد می‌توان از انجام رفتارها و آسیب‌های اجتماعی ممانعت کرد. اما همانگونه که نتیجه تحقیق حاضر نشان داد؛ از بین مهارت‌های پنجگانه تأثیرگذار؛ مهارت رعایت ارزش‌های اجتماعی بیشترین تأثیر را در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی مزوجین بر عهده دارد. در واقع اگر زوجین از ارزش‌های اجتماعی حاکم بر جامعه شناخت داشته و آنها را رعایت کرده و احترام گذارند؛ به صورت مستقیم از گرایش به رفتارهای انحرافی و آسیب‌های اجتماعی پیشگیری می‌کنند. بنابراین مزدوجین شهر یاسوج نیز رعایت ارزش‌های اجتماعی را به عنوان اصلی‌ترین مهارت در پیشگیری و آسیب‌های اجتماعی مورد توجه قرار داده‌اند. اما در کنار این مهارت؛ مهارت همدلی و همکاری نیز تأثیرگذار در پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی زوجین بود. علت این امر را می‌توان چنین برداشت نمود که زوجین که از دو فرهنگ مختلف و دو دیدگاه مختلف با یکدیگر تشکیل یک زندگی مشترک داده‌اند؛ از طریق کاربرد مهارت همدلی و همکاری با احساسات و موقعیت‌های آنها با دارا بودن سطح تحصیلات مشابه و همچنین درک ارزش‌های قانونی حاکم بر جامعه؛ می‌توانند به نحو صحیح با آنها تعامل داشته و از احساسات و اتفاقات منفی جلوگیری نمایند. مهارت مقابله‌ای نیز در کنار مهارت رعایت ارزش‌های اجتماعی و مهارت همدلی و همکاری موجب پیشگیری و کاهش آسیب‌های اجتماعی در بین زوجین شهر یاسوج شد. علت این امر را نیز می‌توان چنین عنوان نمود که در عصر حاضر و با وجود انواع و اقسام استرس‌ها و تنش‌های موجود در زندگی خانوادگی و اجتماعی؛ زوجین ضمن آگاهی از قوانین و ارزش‌های حاکم بر جامعه و رعایت آنها در زندگی شخصی، خانوادگی و اجتماعی خود؛ با همدلی و کمک با یکدیگر می‌توانند مهارت‌های مقابله و توانایی در مقابل مشکلات و موقعیت‌های فشارزا را برای خود و یکدیگر تسهیل نموده و به

نوعی در مقابل مشکلات اجتماعی نظیر پرخاشگری و انواع مشکلات خانوادگی من جمله مشکلات عاطفی و جنسی با کمک یکدیگر بر این مشکلات فائق آیند. علاوه بر کسب مهارت رعایت ارزش-های اجتماعی، مهارت همدلی و همکاری و همچنین مهارت مقابله‌ای؛ با اضافه شدن مهارت خودگردانی که یکی از مهارت‌های فردی زوجین است و اصولاً باید توسط خود فرد از طریق توانایی ابراز احساسات، باورها و افکار شناسایی و مورد توجه قرار گیرد؛ می‌توان به کاهش رفتارهای انحرافی نظیر وابستگی دارویی، فکر فرار از خانه، پرخاشگری و حتی تمایل به خودکشی جلوگیری نمود. آخرین مهارتی که در این تحقیق در سطح بسیار اندک و در کنار سایر مهارت‌ها توانست موجب کاهش آسیب‌های اجتماعی گردد؛ دارا بودن مهارت ارتباط با دوستان بود که علت این پایین بودن را می‌توان در تغییر سبک زندگی افراد و خانواده‌ها در جامعه از طریق حضور در شبکه‌های مجازی و اجتماعی متنوع و همچنین از بین رفتن دوستی‌های عمیق قدیم بین افراد این عامل را در سطح بسیار پایین در کنار چهار مهارت ذکر شده‌ی بالا در کاهش آسیب‌های اجتماعی تأثیرگذار دانست. البته با توجه به اینکه تحقیق حاضر برای زوجینی که سابقه ازدواجشان بین ۵ تا ۱۰ سال می‌باشد؛ انجام شده است؛ لذا این تبیین فقط برای این افراد صدق می‌کند. در نتیجه از تعمیم نتایج این تحقیق به سایر جوامع و قشرها باید اجتناب نمود. چرا که اگر جامعه مورد مطالعه را نوجوانان و دانش‌آموزان تشکیل می‌دادند، شاید تأثیر دوستان اصلاح در کاهش آسیب‌های اجتماعی تأثیرگذاری عمیقی برجای بگذارد و یا بالعکس با دارا بودن دوستان ناباب؛ شاهد افزایش انواع آسیب‌های اجتماعی در بین نوجوانان و دانش‌آموزان باشیم.

اما توجه ویژه مسئولین و جامعه‌شناسان و برنامه‌ریزان اجتماعی در سطح کشور با تخصیص بودجه مناسب می‌توانند زمینه‌های پیشگیری را در سطوح فردی، خانوادگی و اجتماعی فراهم آورند. یکی از مهمترین این گام‌ها ترغیب افراد جامعه اعم از نوجوانان، جوانان، مزدوجین و .. به کسب مهارت‌های اجتماعی از بعد جامعه‌شناختی می‌باشد. اکثر پژوهشگران مهارت‌های اجتماعی را از دیدگاه روانشناختی مورد توجه و مطالعه قرار داده‌اند. در حالی که مهارت‌های اجتماعی در بعد جامعه‌شناختی به صورت مستقیم می‌تواند از طریق رعایت ارزش‌های اجتماعی حاکم بر جامعه؛ توان همدلی و همکاری با دیگران، توان مقابله و توان خودگردانی و همچنین توان برقراری ارتباط مناسب با دوستان؛ از هرگونه آسیب اجتماعی نظیر پرخاشگری، گرایش به مصرف دارو، فکر فرار از خانه و پاک کردن روی مساله، مشکلات و مسائل عاطفی و جنسی و حتی تمایل به خودکشی در افراد جلوگیری کند.

همچنین لازم است؛ نهادهای اجتماعی و دولت با ارائه برنامه‌های مدون، به آموزش مهارت‌های اجتماعی در بین دانش‌آموزان و دانشجویان در سطوح پایین‌تر نظیر مدرسه و دانشگاه

بپردازند و همچنین هنگام ازدواج نیز با برگزاری کارگاه‌های آموزشی برای افراد و توزیع کتاب‌های آموزشی در این جلسات به افراد، آموزش‌های لازم را تدارک ببینند. همچنین با تخصیص جلسات مشاوره رایگان برای دختران و پسرانی که برای ازدواج اقدام نموده‌اند، بسترهای مناسب و زیربنای تشکیل یک زندگی موفق را برای آنها رقم زنند. بنابراین لازم است دولت با اعمال این برنامه‌ریزی‌ها و با تخصیص بودجه برای این امر، اقدام اساسی و جدی برای کاهش آسیب‌های اجتماعی در خانواده‌ها و جامعه انجام دهد. والدین نیز با رفتارهای مناسب در زندگی زناشویی خویش از همان دوران کودکی و نوجوانی فرزندان‌شان می‌توانند به صورت رفتاری و عملی؛ مهارت‌های رعایت ارزش‌های اجتماعی، مهارت‌های همدلی و همکاری، مهارت‌های مقابله‌ای، مهارت‌های خودگردانی و همچنین مهارت‌های چگونگی انتخاب و تعامل با دوستان را به فرزندان خود آموزش دهند تا فرزندان هنگام ازدواج و در سال‌های اولیه بعد از آن بتوانند با تجربه‌ای که از نحوه رفتار والدین‌شان در سال‌های مجردی داشته‌اند، در زندگی خانوادگی و زناشویی خویش استفاده کنند و تا حدودی از آسیب‌های اجتماعی در زندگی زناشویی خویش جلوگیری نمایند. مزدوجین هم از طریق روش‌های شناخت صحیح از یکدیگر؛ نقاط قوت و ضعف طرف مقابل را شناسایی کرده و همچنین علائق و سلائق خود و طرف مقابل را مورد توجه قرار داده و با برقراری ارتباط دوجانبه با همسر خود و رعایت ارزش‌های اجتماعی حاکم بر خانواده و جامعه؛ تا جای ممکن از روش‌های همدلی و همکاری و همچنین مهارت مقابله‌ای و مهارت‌های خودگردانی در زندگی روزمره خود استفاده نمایند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع:

- احمدی، حبیب. (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی انحرافات. تهران: انتشارات سمت.
- جوهری، ابوالفضل و همتی، علی. (۱۳۹۹). بررسی نقش خانواده در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی. سومین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی، اردبیل.
- حسین‌خانزاده، عباسعلی و یعقوب‌نژاد، ساجد. (۱۳۸۹). بررسی مهارت‌های اجتماعی مورد نیاز دانش‌آموزان با نیازهای ویژه در محیط‌های شغلی. تعلیم و تربیت استثنایی، دوره ششم، شماره ۱۰۶، صص ۱۷-۴.
- خبرگزاری جمهوری اسلامی. (۱۴۰۰). رتبه ازدواج در استان کهگیلویه و بویراحمد. <https://www.irna.ir/news>
- دسترنج، منصوره. (۱۳۹۲). بررسی رابطه ویژگی‌های خانواده با جامعه‌پذیری فرزندان. فصلنامه زن و مطالعات خانواده، سال ششم، شماره ۲۲، صص ۸۹-۷۹.
- رضائی، سحر. (۱۴۰۱). نقش خانواده در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی، اولین همایش ملی پژوهش‌های کاربردی در آسیب‌های اجتماعی خانواده، سلامت و علوم رفتاری، همدان.
- رمضانی، حوا، رفیعی، حسرت، خردایی، محمدرضا، کربلایی نوری، اشرف و حسین زاده، سمانه. (۱۳۹۱). تعیین اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر درمان اعتیاد افراد مراجعه‌کننده به کلینیک تهران. فصلنامه طب توانبخشی، دوره اول، شماره ۱، صص ۷۲-۶۳.
- روشه، گی. (۱۳۷۶). جامعه‌شناسی تالکوت پارسونز. ترجمه: عبدالحسین نیک‌گهر. تهران: انتشارات تبیان.
- زارعی، اقبال، میرزائی، میترا و صادقی فر، مریم. (۱۳۹۷). ارائه مدلی جهت تبیین نقش مهارت‌های ارتباطی و مهارت‌های حل مسئله در پیشگیری از آسیب‌های روانی و اجتماعی با میانجی‌گری تعارضات خانوادگی. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، دانشگاه علامه طباطبائی، سال نهم، شماره ۳۵، صص ۲۶-۱.
- سام‌آرام، عزت‌اله، حسینی‌حاجی بکنده، سیداحمد و موسوی چلک، حسن. (۱۳۹۷). سیاست‌گذاری اجتماعی در حوزه آسیب‌های اجتماعی در قوانین برنامه توسعه کشور. فصلنامه انتظام اجتماعی، دوره نهم، شماره ۱، صص ۱۲۶-۱۰۵.
- عبداللهی، محمد. (۱۳۸۳). آسیب‌های اجتماعی و روند تحول آن در ایران. تهران: نشر آگه.
- علیوردی نیا، اکبر و یوسفی، ندا. (۱۳۹۴). تبیین ایده‌پردازی خودکشی از دیدگاه نظریه فشار عمومی. فصلنامه توسعه اجتماعی (توسعه انسانی سابق)، دوره دهم، شماره ۱، صص ۱۸۶-۱۵۷.
- فتحی، سروش و فدوی، جمیله. (۱۳۹۱). تحلیلی بر آسیب‌های اجتماعی جوانان طی سال‌های ۸۷-۱۳۷۸ و عوامل مؤثر بر آن. فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی جوانان، ۳(۸)، ۱۲۱-۱۴۴.
- ممتاز، فریده. (۱۳۸۱). نظریه‌های کجروی اجتماعی. شرکت سهامی انتشار، تهران.
- نریمانی، شهلا. (۱۳۹۰). بررسی آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی و تربیت فراوری خانواده. معاونت فرهنگی جهاد دانشگاهی، جهاد دانشگاهی واحد استان لرستان، دوره دوم.
- هارجی، اون، ساندرز، کریستین و دیکسون، دیوید. (۱۳۹۲). مهارت‌های اجتماعی در ارتباطات میان فردی. ترجمه: مهرداد فیروز بخت و خشایار بیگی، تهران: انتشارات رشد.

- Arumugam, A., Shanmugavelu, G., Parasuraman, B., Ariffin, Kh., Manickam, N., Vadivelu, M. et al. (2021). Effective communication skills among married couples: an overview. *EPR International Journal of Research and Development (IJRD)*, 6(8), 35-45.
- Aydogan, Y., Klinc, F.E. & Tepetas, S. (2009). Identifying parent views regarding social skills. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 1507-1512.
- Gökel, Ö. & Dağlı, G. (2017). Effects of Social Skill Training Program on Social Skills of Young People. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*. ISSN: 1305-8223 (online) 1305-8215 (print), 13(11):7365-7373
- Jansen, C., Kuhlmann, E., Scharli, P., Schick, M., Ditzen, B., Langer, L. et al. (2022). 'A sorrow shared ...': a qualitative content analysis of what couples with recurrent miscarriages expect from one another and their families and friends. *Human Reproduction Open*, 1-11.
- Osafo, J., Heidi, H., Charity, A. & Birthe, K. (2011). The meanings of suicidal behaviour to psychology students in Ghana: A qualitative approach. *Transcultural psychiatry*, 48, 643-59. DOI:10.1177/1363461511417319.
- Wilson, S.R. & Sabee, C.M. (2003). Explicating Communicative Competence as A Theoretical Term. In, J. O. Greene & B. R. Burlison, (Eds.) *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 3-50